

INTERNET LOTEREYALARI: RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA RIVOJLANIB BORISHI VA ULARDA ISHTIROK ETISHNING IQTISODIY VA IJTIMOIIY OQMILARI.

Suyarov Akram Musayevich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,
axborot texnologiyalari kafedrası PhD, dotsent

akramsuyarov@mail.ru

Xudoyqulova Zarina Bekzod qizi

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Buxgalteriya hisobi va menejment fakulteti talabasi

xudoykulovazarrina1207@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu Maqolada internet lotereyalari bozorining shakllanish jarayoni, raqamli iqtisodiyotda tutgan o‘rni va aholining ularda ishtirok etishiga ta’sir qiluvchi omillar tahlil qilinadi. Shuningdek, O‘zbekiston sharoitida raqamli xizmatlarning kengayishi, onlayn to‘lovlar xavfsizligi hamda internet lotereyalarining iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlari yoritiladi. Tadqiqot natijalari ushbu sohada mavjud xavflarni kamaytirish va aholining moliyaviy savodxonligini oshirish bo‘yicha amaliy takliflar ishlab chiqishga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: internet lotereyalari, raqamli iqtisodiyot, onlayn to‘lovlar, kibermakon xavfsizligi, moliyaviy savodxonlik, ijtimoiy ta’sir.

Kirish

Raqamli texnologiyalar so‘nggi yillarda kundalik hayotning ajralmas qismiga aylandi. Raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi natijasida ilgari mavjud bo‘lmagan yangi xizmat turlari paydo bo‘lmoqda. Shularning biri — internet lotereyalari va onlayn o‘yinlar bozoridir. Global onlayn lotereya platformalariga talab yildan-yilga oshib

bormoqda, bu esa raqamli moliyaviy operatsiyalar ulushining ko'payishi bilan chambarchas bog'liq.

O'zbekiston sharoitida ham internetdan foydalanishning kengayishi natijasida onlayn lotereyalarga qiziqish ortmoqda. Ammo bu jarayon nafaqat iqtisodiy imkoniyatlarni, balki ma'lum xavflarni ham yuzaga keltiradi. Shu sababli internet lotereyalarining rivojlanishi, ularda ishtirok etish sabablarini tahlil qilish hamda xavfsizlik masalalarini o'rganish dolzarb hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot quyidagi yondashuvlarga asoslandi: raqamli iqtisodiyot va internet lotereyalari bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish; O'zbekistonning raqamli xizmatlar bozoridagi umumiy statistik ko'rsatkichlarni o'rganish; xalqaro tajribada onlayn lotereyalar bozorining rivojlanishiga oid ochiq manbalardagi hisobotlarni solishtirish; internet lotereyalarida ishtirok etish motivlari va xavf omillarini nazariy asosda sharhlash.

Tadqiqot sifat jihatdan tahlil metodiga tayangan bo'lib, statistik ma'lumotlar faqat tendensiyalarni ko'rsatish uchun qo'llandi.

Asosiy natijalar va muhokama

Internet lotereyalari bozorining shakllanishi

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi xizmatlarni tezkor, qulay va masofadan turib amalga oshirish imkonini beradi. Internet lotereyalari ham aynan shu omillar natijasida shakllanmoqda. Dunyo bo'yicha onlayn lotereya bozori mobil qurilmalar, to'lov tizimlari va internet tarmog'ining kengayishi tufayli faol o'smoqda.

O'zbekistonda esa bu yo'nalishning to'laqonli shakllanishiga qonunchilikdagi cheklovlar ta'sir qilmoqda. Shunga qaramay, xalqaro platformalardan foydalanish va turli kompaniyalarning reklama tarzidagi online o'yinlari orqali ushbu jarayon bilvosita rivojlanib bormoqda.

Internet lotereyalarida ishtirok etishga ta'sir qiluvchi iqtisodiy omillar

Psixologik omillar

Ko'pchilik uchun lotereya qisqa muddatda daromad olish umidi bilan bog'lanadi. Garchi yutish ehtimoli past bo'lsa-da, "fortuna omili" o'yinchilarda qiziqish uyg'otadi. Kutilayotgan daromad nazariyasiga ko'ra, odamlar kam mablag' sarflab katta yutuqqa erishish ehtimoli uchun xavfga borishadi.

Raqamli to'lov tizimlarining ta'siri

Mobil to'lovlar, elektron hamyonlar va onlayn bank xizmatlari internet lotereyalarida qatnashishni yanada osonlashtirgan. To'lov jarayonlarining qulayligi ushbu bozordagi faollikni oshirayotgan asosiy omillardan biridir.

Iqtisodiyotga ta'siri

Internet lotereyalari raqamli xizmatlar, IT texnologiyalari, reklama va texnik qo'llab-quvvatlash sohalarining rivojlanishiga hissa qo'shadi. Ammo yutuq va to'lovlar asosan xorij platformalariga yo'naltirilganligi sababli, iqtisodiyotga to'g'ridan-to'g'ri foyda cheklangan.

Xavfsizlik masalalari

Firibgarlik xavfi

Onlayn lotereyalar bilan bog'liq firibgarlik holatlari ko'paymoqda. Soxta saytlar yaratish, g'olib bo'lmagan shaxsga "yutdingiz" deb xabar yuborish, shaxsiy ma'lumotlarni qo'lga kiritish kabi sxemalar keng tarqalgan.

Kibermakon xavfsizligi

Internet xavfsizligi bo'yicha mutaxassislar foydalanuvchilarga ishonchli platformalardan foydalanish, shubhali havolalarni ochmaslik va to'lovlarni faqat rasmiy tizimlar orqali amalga oshirishni tavsiya qiladi.

Davlat regulyatsiyasi O'zbekistonda internet lotereyalari bo'yicha alohida qonunchilik hali shakllanmagan bo'lsa-da, raqamli xavfsizlik bo'yicha umumiy talablar

amal qilmoqda. Aholining shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish masalasi davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biridir:

Internet lotereyalarining ijtimoiy ta'siri Moliyaviy savodxonlik

Savodxonlik darajasi past bo'lgan shaxslar lotereyalar bilan bog'liq xavflarni to'g'ri baholay olmaydi. Bu esa noqonuniy onlayn o'yinlarga jalb qilinish xavfini oshiradi.

Yoshlar orasida ta'siri Internetdan faol foydalanuvchi yoshlar onlayn o'yinlarga tezda qiziqib qolishi mumkin. Ba'zan bunday qiziqish vaqt va mablag'ning samarasiz sarflanishiga, ba'zan esa qaramlikka olib keladi.

Jamiyatdagi iqtisodiy xulq-atvor Internet lotereyalari "mehnatsiz daromad" haqidagi tasavvurni kuchaytirishi, bu esa iqtisodiy madaniyatning shakllanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin

Xulosa va takliflar.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, internet lotereyalari raqamli iqtisodiyotning yangi va jadal rivojlanayotgan yo'nalishlaridan biri bo'lsa-da, ularning xavf darajasi yuqori. Aholining bu boradagi faolligi ortib borayotgan sharoitda xavfsizlik, moliyaviy savodxonlik va tartibga solish masalalariga jiddiy e'tibor qaratish muhim. Takliflar: Aholi orasida moliyaviy va raqamli savodxonlik bo'yicha targ'ibot ishlari kuchaytirilishi kerak. Internet lotereyalarini tartibga soluvchi normativ hujjatlarni ishlab chiqish maqsadga muvofiq. Kibermakon xavfsizligi bo'yicha amaliy qo'llanmalar va o'quv materiallarini yaratish lozim va OAV orqali internet firibgarligi holatlari haqida muntazam profilaktik axborot berib borish foydalidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov, U. M.

Raqamli iqtisodiyot asoslari. — Toshkent: "Iqtisodiyot" nashriyoti, 2021.

— Raqamli iqtisodiyotning nazariy asoslari va raqamli xizmatlar rivoji.

2. Abdug'aniyev, A. A.

Axborot xavfsizligi: nazariya va amaliyot. — Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2020.

— Onlayn xizmatlar va raqamli makondagi xavfsizlik tamoyillari.

3. Xodjayev, B. X.

Raqamli transformatsiya va elektron iqtisodiyot. — Toshkent: “Muharrir”, 2022.

— Elektron xizmatlar, onlayn to‘lovlar va bozor tendensiyalari.

4. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki.

To‘lov tizimlarining rivojlanishi bo‘yicha yillik hisobot. — Toshkent, 2023.

— Mobil to‘lovlar, elektron hamyonlar va to‘lov tizimlarining holati.

5. Raximov, K. M.

“Elektron tijoratning rivojlanish omillari va raqamli iqtisodiyotga ta’siri.”

Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar jurnali, 2022.

— Onlayn xizmatlardan foydalanishning iqtisodiy asoslari.

6. Qodirov, N. Sh.

“Moliyaviy savodxonlikni oshirishning ijtimoiy-iqtisodiy zarurati.”

O‘zbekiston moliyasi jurnali, 2021.

— Aholining moliyaviy xatti-harakati va qaror qabul qilish jarayoni.

7. Turaqulov, A. T.

Elektron hukumat va axborot tizimlari boshqaruvi. — Toshkent: TDIU nashriyoti, 2020.

— Raqamli xizmatlarning infratuzilmasi va xavfsizlik masalalari.

8. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi.

Aholining axborot texnologiyalaridan foydalanishi bo‘yicha statistik sharh. — 2023.

— Internetdan foydalanish darajasi, raqamli xizmatlarga talab.

9. Gʻaniyev, S. G.

“Axborot xavfsizligi tahdidlari va ularni kamaytirish mexanizmlari.”

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari jurnali, 2021.

- Onlayn firibgarlik, kibermakon xavfsizligi.